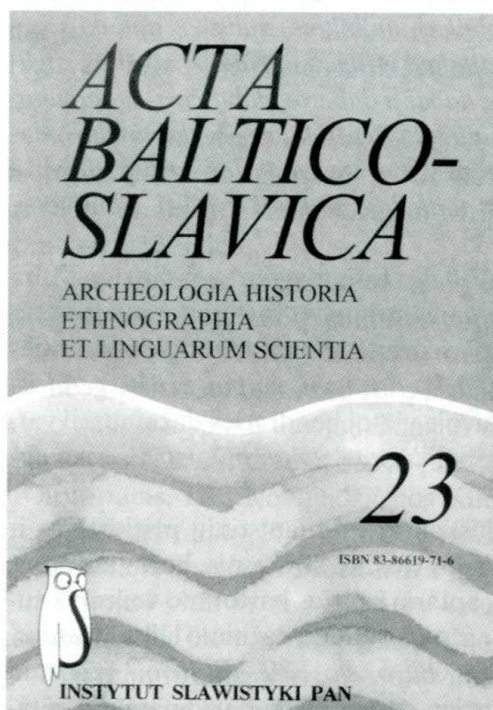


*Apžvalgos. Recenzijos. Pastabos.*  
*Opinions. Reviews. Observations*  
*Überblicke. Rezensionen. Anmerkungen*

Acta baltico-slavica / Archeologia, historia, ethnographia et linguarum scientia/  
 XXIII. Polska Akademia Nauk, Institut Slawistyki. Warszawa: Slawistyczny  
 Ośrodek Wydawniczy, 1996, 260 p.



1 pav. *Acta baltico-slavica* 23 tomo viršelis

Prieš keletą metų Varšuvoje iš spaudos išėjo *Acta baltico-slavica* leidinio 23 tomas, kuriame tiek kalbininkai, tiek ir įvairūs kultūros tyrėjai ras įdomios su Lietuva ir jos artimiausiais kaimynais susijusios kalbinės ir istorinės medžiagos. Atitinkama ir redakcinės komisijos sudėtis: Varšuvos kalbininkai ir istorikai I. Grek-Pabisowa / atsakomoji redaktorė/, Aleksanderis Gieysztoras, Janas Jaskanis, Michalas Kondratiukas, Piotras Losowskis, Antonina Obrębska-Jabłońska, Jerzis Okuliczius, poznaniečiai Michalis Hasiukas ir Tadeusz Zdancewicz, krokuviškis Leszekas Bednarczukas, minskietis Viktoras Martynovas ir vilnietis Vytautas Mažiulis.

Nemaža straipsnių susijusių su lietuvių kalba. Tomas pradėdamas lituanistiniais stripsniais, kurių pirmieji du rašyti vokiškai. Žaneta Markevičienė ir Vladas Grinaveckis stripsnyje „Erweiterung und Kürzung von manchen Wörtern in den Mundarten der litauischen Sprachen“ / „Kai kurių žodžių ilginimas ir trumpinimas lietuvių kalbos tarmėse“ / gausiai pateikia daugiausiai iš aukštaičių tarmių pavyzdžių – įvairių lietuvių kalbos dalių žodžių: įvardžius *àš* ir *āšei*, *āšen*, *āšei*, *āšei*nos, *tù* ir *tùjei*, *tùjen*, *tùjeinos*, *mán* ir *mānen*, *mānenai*; skaitvardžius *dù*, *dvì* ir *dùjen*, *dùjenai*, *dùjeno*, *dùjaino*, *dvìjen*, *dvìjenai*, *dvìjenos*, *dvìjeino*; veiksmažodžius *dúoti* ir *dúoten*, *dúotenai*, *dúotien*, *dúodienai*, *sùkti* ir *sùkten*, *sùktenai*, *sùktien*, *sùktienai*, *eĩnai* ‘eina’, *sùkai* ‘suka’, *myliai* ‘myli’, *tùrai* ‘turi’, *rašýdava*, *rašýdau* ‘rašýdavo’, *sakýdava* ‘sakydavo’;rieveiksnius, prielinksnius, jungtukus ir dalelytes: *aplĩnk* ir *aplĩnkui*, *aplĩnkai*, *aplĩnkais*, *aplĩnkõ*, *aplĩnkos* *aplĩnkõs*, *aplĩnkuo*, *aplĩnkom*, *aplĩnkun*, *atgál/atgál* ir *atgali*, *atgaliaĩs*, *atgaliõs*, *atgaliõn* *atgaliõn*, *atgaliõnai*, *atgaliõm*, *atgaliaũs*; *dabař* ir *dabarõs*, *dabařcios*, *dabařčiaus*, *dabařčius*, *dabařčiai*, *dabařčiu*, *dabařkščiai*, *dabařtės*, *dabartėlio*, *dabartėlios*, *dabartėlės*, *dabařstė*, *dabarstėlei*, *dabařgu* greta trumpinių *dár*, *dař*, taip pat *ař* ir *à dár* ir *dá*, *vėl* ir *vė*, *kodėl* ir *kodė*, *todėl* ir *todė*, *kõl*, *šiõl*, *tõl* ir *kõlei*, *šiõlei* *tõlei*, *kõlia*, *šiõlia*, *tõlia*, *kõleik*, *šiõleik*, *tõleik* ir kt.

V. Grinaveckis stripsnyje „Zu einem Fall des Infinitivgebrauchs in den Mundarten der litauischen Sprache“ / „Apie vieną infinityvo vartojimo atveją lietuvių kalbos tarmėse“ / aptaria daugiausia vakarų Lietuvai būdingą bendraties vartoseną: *dùgnas matýti*, *namaĩ matýti*, *niẽko nematýti*, *varpaĩ girdėti*, *geraĩ išmanýti*, *áiškiai jaũsti* arba *jũsti*. Rytų Lietuvoje vietoj bendraties dažniausiai vartojama esamojo laiko 3 a. sąngražinė forma: *dùgnas namaĩ mātõs(i)*, *varpaĩ girdis(i)* ir pan.

Daugumas kitų straipsnių rašyti lenkiškai. Prie lituanistinių priskirtinas ir gražiai lietuviškai kalbėti mokačio Romano Roszko straipsnis, kurio autorius, remdamasis Punsko šnektos pavyzdžiais, aptaria įvairius kartotinio veiksmo nusakymo atvejus, tiksliau – nagrinėja veiksmažodžių būtojo dažninio laiko / *búđavo*, *eĩđavo*, *rašýdavo* / ir būtojo kartinio laiko / *bùvo*, *ėjo*, *rāšė*, *rašĩnėjo* / reikšmių niuansus. Autorius šiuo savo darbu patvirtina nuomonę, kad vadinamasis būtasis dažninis laikas tėra tik viena iš būtojo kartinio laiko formų.

Vienas iškiliausių Lenkijos baltistų Wojciechas Smoczyńskis nagrinėja senosios prūsų kalbos lygiagrečių artikelių *stess*: *steis* variantus. Traktuodamas užrašymus morfologiškai, autorius mano, kad artikelio fleksija remiasi dviem kamienais *stes-* ir *steis-*, iš kurių diftonginis kamienas yra naujadaras, atsiradęs dėl opozicijos -pluralis *stei-*: singularis *ste-*.

Torunės kalbininkė Jolanta Mędelska skelbia Vilnijos lenkų kultūrinės kalbos savitus jaustukus ir išiktukus, vartojamus Lietuvos lenkų spaudoje, tarp kurių nemaža dalis yra lituanizmai, pvz.: *am-am*, *au-au*, *apshì* ‘apsik’, *capt*, *ciuciui*, *čirkšt*, *čiuk*, *dzingul*, *ga-ga*, *gurkt*, *jukš*, *kar*, *op(a)*, *paplak*, *pokšt*, *put-put*, *šast*, *šlep(t)*, *štiš*, *tarkšt*, *zur(u)* ir kt.



Antras šios kalbininkės straipsnis vadinasi „Lenkų kultūrinis dialektas Lietuvoje po II pasaulinio karo: „senimo“ ir „jaunimo“ kalba“. Čia taip pat, remiantis Lietuvos lenkų spauda, nagrinėjama lietuvių ir rusų kalbų įtaka vietos lenkų kalbai. Teigiama, kad senosios kartos kalboje yra žymiai daugiau baltarusizmų. Jaunosios kartos inteligentų kalba artimesnė lenkų bendrinės kalbos normai. Tai patvirtina daugelio tyrėjų nuomonę, kad pietrytinių pakraščių lietuviai pirmiau sugudėjo (subaltarusėjo) ir tik paskui pradėjo pereiti prie lenkų kalbos.

Varšuvos kalbininkai Malgorzata Ostrówka, Norbertas Ostrowskis ir Anna Zielińska aptaria „Dabartinę lenkų kalbinę padėtį Latvijoje/ Daugpilio apylinkėse/“ kuri nei iš tolo neprilygsta Lietuvos lenkų padėčiai. M. Ostrowska straipsniu „Iš lenkų švietimo problematikos Lietuvoje 1993–1994 m.“ konstatuoja, kad Pietryčių Lietuvoje išaugo lenkiškų mokyklų ir lenkų mokinių skaičius ir pagerėjo jų padėtis.

Vroclavietė Stefania Walasek pirmame straipsnyje pateikia istorinių duomenų iš baltarusių gimnazijos Klecke ir antrame – iš privačios matematinio profilio (realinės) gimnazijos Naugarduke (1921–1927) baltarusių ir rusų dėtomąja kalba likimo.

Rygos filologas Borisas Infantjevas straipsnyje „Rusas ir lenkas latvių dainose“ pateikia daug dainuojamosios tautosakos pavyzdžių, kur dažnai minimos lekšemos: *krievs* ‘rusas’, *krieviš* ‘ruselis’, *krievietė* ‘rusė’, *polis* ‘lenkas’, *poliete* ‘lenkė’ ir pan. Manoma, kad rusų ir lenkų minėjimas dainose yra istorinio palikimo dalis ir atspindi tiek jų laikiną ar pastovų gyvenimą latvių teritorijoje, tiek esamus ir buvusius draugiškus ar priešiškus daugelio amžių jų kontaktus.

Totoriams, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystėje atlikusiems kazokų vaidmenį, skirtas varšuviečio Piotro Borawskio straipsnis.

Minskietė Svetlana Prochorova informuoja skaitytojus apie Bratislavoje / Slovakijoje / 1993 m. rugpjūčio 30 – rugsėjo 8 d. vykusį XI tarptautinį slavistų suvažiavimą ir čia vyravusią „slavo – balticos“ temą.

Diskusijų ir polemikos skyriuje vilnietis Artūras Dubonis straipsniu „Leitis lietuvių visuomenėje /XIII–XVI a./“ kelia mintį, kad Lietuvos istorijos šaltiniuose minimi *l e i č i a i* buvusi viena iš valstiečių grupių, tiesiogiai priklausiusių didžiojo kunigaikščio dvarui, jo domėnui. Tačiau toliau pateikiami kalbiniai išvedžiojimai kol kas nelabai įtikinami.

Recenzijų skyriuje Janas Jurkiewiczzius apžvelgia „Senosios Lietuvos literatūros“ 3-čią knygą Devynioliktan amžiuon įžengus, Vilnius: Pradai, 1994.

Kronikos skyrių sudaro dviejų žymių lietuvių kalbininkų Aleksandro Vanago ir Vlado Grinaveckio bei vieno žymiausių lenkų Lietuvos istoriko Jerzio Ochmańskio netektims skirti straipsniai. Apie A. Vanago gyvenimą, jo svarbiausius darbus ir jų reikšmę parašė artimas velionio bičiulis, lenkų onomastikas Michal Kondratiukas, V. Grinaveckio gyvenimą ir darbus nušvietė Vytautas Vit-

kauskas, o J. Ochmański nuceitą mokslo kelią gražiai pristatė velionio kolega Janas Jurkiewiczzius.

*Aloyzas Vidugiris*

Aloyzas VIDUGIRIS  
Lietuvių kalbos institutas  
Antakalnio g. 6  
LT-2055 Vilnius, Lietuva

Gauta 2000 01 12

### IN MEMORIAM TATJANA BULYGINA (1929–2000)

2000 m. balandžio 19 dieną Maskvoje po sunkios ligos mirė Tatjana Bulygina (Šmeliova). Netekome žymios lietuvių kalbos tyrėjos, nuoširdžios mūsų tautos bičiulės.

T. Bulygina gimė 1929 m. gegužės 16 dieną Maskvoje. 1951 m. baigė Maskvos universiteto anglų kalbos specialybę. Artimiausi jos studijų draugai buvo vėliau pagarsėję, gerai ir Lietuvoje žinomi rusų mokslininkai: orientalistė Tatjana Jelizarenkova, indoeuropeistas Viačeslavas Ivanovas, tais pačiais metais slavistikos specialybę baigęs Vladimiras Toporovas.

Profesoriaus Michailo Petersono vadovaujama T. Bulygina kandidatinę disertaciją parašo apie dabartinės literatūrinės lietuvių kalbos junginius su kilmninku. Disertacijos tema straipsnį ji paskelbia ir „Lietuvių kalbotyros klausimuose“ (1959, 2, p. 90–108). 1960 m. apgynusi disertaciją, T. Bulygina ypač atsideda kalbos mokslo teorijos klausimams. 1964 m. ji paskelbia studiją apie Prahos lingvistinę mokyklą (kn.: *Osnovnye napravlenija strukturalizma. M.*, 1964, p. 46–126). 1968 m. išspausdinamas jos tyrinėjimas, skirtas gramatinių opozicijų problemoms (kn.: *Issledovanija po obščej teorii gramatiki. M.*, 1968, p. 175–231). Lietuvių kalbos tyrinėtojams ypač svarbus T. Bulyginos darbas „Dabartinės lietuvių literatūrinės kalbos morfologinė žodžio struktūra“ (kn.: *Morfologičeskaja struktura slova v indoevropskich jazykach. M.*, 1970, p. 7–70), kuria me pirmą kartą pamėginta struktūriškai aprašyti lietuvių kalbos žodžio morfologinę sandarą.

1977 m. atskira knyga paskelbiamas svarbiausias T. Bulyginos veikalas „Morfologinių modelių teorijos problemos“ (*Problemy teorii morfologičeskich modelej. M.*, 1977). Šiame veikale kaip pagrindinė lingvistinė medžiaga autorės pasirinkta rusų ir lietuvių kalbos. 1980 m. už šį darbą T. Bulyginai buvo suteiktas filologijos mokslų daktaro laipsnis.

Įdomių straipsnių T. Bulygina paskelbė sakinio semantikos, semiotikos klausimais. Kartu su sūnumi Aleksejum Šmeliovu ji į rusų kalbą išvertė semiotikos